

ગુજરાતી બાળમિત્ર શબ્દાર્થ.

ધાતુ, ઉત્સગ, સંધિ સહિત.

રચનાર

માણેકશાહ બેરામજી સંજાણા

તથા

જાંગીરજી નસરવાનજી પાલીશવાલા

મદદનિશ શિક્ષક,

ધી બેરામજી જીજીભાઇ પારસી ચેરીટેબલ ઇનસ્ટીટયુશન.

મુંબઇ:

કીંમત આના ૩.

બાળમિત્રના અર્થ.

નાનો ભાઈ.

(૧) સોનુ પરોઢીઉં=(प्रभात) મ-ળસ્કું (પ્ર, ભા પ્રકાશવું.)

વાડી=(वाटिका) ઉપવન, બાગ.

ફૂલ=પુષ્પ (फुल्ल ખીલવું.)

વીણું=એકઠાં કરૂં.

મા (माला) હાર ફુલની માળા.

મેડા=માળ.

આનંદ=હર્ષ (नंद ખુશી થવું)

પ્રસવ થતાં છોકરું જન્મવું. (सू જન્મ આપવો.)

કમાડ=(कपाट) બારણાં.

પરાઈ=પારકી

અવતરેલા=જન્મેલા (अव, तॄ [તરવું.)

બાળોતિયું=(बालवस्त्र) નાનાં છોકરાંને વીંટાળવાનું કપડાનું ચી- [થરૂં.

…ટતી=લપેટતી.

…ના પ્રકારના=જાત જાતના.

…ન=સવાલ (प्रच्छ પૂછવું.)

…તર=જવાબ.

કોડ=મનની ઈચ્છા (कौतुक અ- [ભયળી)

પૂરા કર્યા=પાર પાડ્યા.

(૨) જતન કરવા=સંભાળ લેવા.

સોબતી=સાથી. સંઘાતે=સાથે.

કુમળાં=નાજુક. પગ=(पाद.)

દોડવું=ચાલવું (द्रु જવું.)

બાપુડાં=વહાલાં છોકરાં.

ચિત્ર=છબી (चित्र ચીતરવું.)

(૩) કચ્ચ—નકામો બડબડાટ. (कच्च અવાજ કરવો)

અકળાવીશ=ગભરાવીશ

ચહેરો (હો)=દેખાવ.

રૂએ છે=રડે છે (रुद् રડવું.)

લાડકાં=બાપુડાં. (लड् રમાડવું)

ખટપટ=ભાંજગડ. દાંત=(दंत.)

થાન=(स्तन) આંચળ.

દૂધ=(दुग्ध) પય (दुह् દોહવું.)

હમણાં=(अधुना.)

અશક્ત=કમજોર.

લોટવુ=આલોટવું (लुट् આલોટવું.)
અડકાડતાં=લગાડતાં.
ગોળો=દડો; પિંડ.
શક=સંદેહ. [સ્મરી.)
(૪) મસ્કરા=મશ્કરી (આ૦ મ-
સાંભરતુ=યાદ આવતુ (स्मृ યાદ-
આવવું.)
હિંડોળો=હિંચકો (हिड् જવું.)
સંદેહ=સંશય (दिह् વધવું.)
ચિંતા=ફીકર (चिन्त् વિચાર ક-
ચૂંથાશે=અકળાશે. [રવો.)
શ્રમ=મહેનત. (શ્રી પડવું.)
પુષ્ટ=જોરાવર (पुष् પોષણ કરવું.)
(૫) ઘોડીઉં=ઝોળી; પારણુ.
સુખ=મોજ શોખ.
એક કોરે નાંખી દીધાં=તજી દીધાં.
આંખ (अक्षि)=નયન; ચક્ષુ; નેત્ર.
દાઇ=(दायिन्) સાયાણી; બચ્ચાંની
સભાળ રાખનારી. (दा આપવું.)
સ્વાધીન કરૂ છું=(સ્વ+આધીન)
હવાલે કરૂં છું.
પેટના=તમારા પોતાના.
જાળવજો=સાચવજો.
ઇનામ=(આ) બક્ષિસ.

અર્દ્ધ=અર્ધો.
ગાઉ=કોસ.
કહેતામાં=સહેલાઇથી.
ફલંગ=છલંગ. [લીસુ કપડુ
મુખમલ (ફા)=એક જાતનુ ઉચ્ચુ
(૬) અડબડીયું=ગોલાંટ; પડી
જવું તે.
અમારો જીવ ઉડી જાય=અમે
ફિકરમાં પડિયે.
ચાલણુ ગાડી=બચ્ચાંને ચાલતા
શીખવવાની નાની હાથે ચલા-
વવાની ગાડી.
યુક્તિ=તદબીર (युज् જોડવું.)
અક્ષર=હરફ; દસ્કત (अस्‌વ્યાપવું.)
અવસ્થા=હાલત. (स्था થોભવું.)
ગુણ=ઉપકાર.
ઓશીંગણુ=બદલો આપનારી.
તમારા- થઇશ=તમે જે મારા ઉ
ઉપકાર કર્યા છે તે સઘળા
બદલો હું ક્યારે આપીશ.
અકળાવે છે=પજવે છે; દુ:ખ દે
(૭) ભોગવ્યું છે=ખમ્યું છે.
ઠસી=બરાબર ઉતરી.
લગારેક=જરાપણ.
સાજા=તંદુરસ્ત.

એનાં પેટમાં કાંઇ ન જાય=એ કઇ ખાય પીએ નહી.

કષ્ટ=દુ:ખ (कष् મારી નાંખવુ.)

વિસામો (विश्राम) આરામ (श्रम् મહેનત કરવી.)

મમતા=હેત. (मम મારૂ.)

બહુ બહુ પ્રકારે=અનેક રીતે.

આજ્ઞા=હુકમ. (ज्ञा હુકમ કરવો.)

મિથ્યા=ફોકટ.

માબાપની કરી નહિ=માબાપનો હુકમ માથે ચડાવ્યો.

વર્ષના ત્રણ મુખ્ય કાળ.

હિંદુ શાસ્ત્ર પ્રમાણે વર્ષના ૬ મુખ્ય ભાગ છે:—વસંત, ગ્રીષ્મ, વર્ષા, શરદ, હેમંત અને શિશિર.

મુખ્ય=મોટા. (मह् માન આપવું)

કાળ=ભાગ; ઋતુ (कल् ગુમાવવુ.)

પોંખ=અનાજના લીલા શેકેલા દાણા. (पच् રાંધવું.)

સદા=હંમેશા.

શિયાળો=(शीतकाल) ઠંડીની ઋતુ.

સ્વચ્છ=(સુ+અચ્છ) નિર્મળ.

શાલ=ઓઢવાનુ ઊનનુ ઉંચુ લૂગડુ.

કામળી=(कम्बल) ધાબળી.

દેછે=આપે છે (दा આપવુ.)

(૮) અન્ન=ખોરાક (अद् ખાવુ.)

પ્રીતિ=રૂચી. (प्री ખુશ કરવુ.)

સ્મરણ ચોપડી=નોંધ પોથી. (स्मृ યાદ કરવુ.)

ઊનાળો=(उष्णकाल) ગરમીની મોસમ (उष् બળવું.)

વૃક્ષ=ઝાડ (वृक्ष् ઢાંકવુ.)

પલ્લવ=કૂંપળ; ફુણગો.

ફૂટીને=બહાર નીકળીને.

સુગંધી=ખુશકારક.

વાયુ=પવન (वा વાવુ.)

મંદ મંદ=ધીમો. (मद् આળસ કરવી.)

ચંદન=ઘસેલું સુખડ. (चद् પ્રકા-[શવું)

લેપ કરીને=કપાળે ચોપડીને. (लिप् લગાડવુ.)

ઉપચાર=ઉપાય. (उप; चर् જવુ.)

આંબો=(आम्र) કેરીનુ ઝાડ.

ફનસ=ચાંપાનાં ફૂળ.

દ્રાક્ષ=દરાખ.

ઇત્યાદિક=(ઇતિ+આદિક) વગેરે

જીભ=(जिव्हा) ચાખવાની ઇંદ્રી.
અમૃત સરખો=ઘણોજ મીઠો. (अ; मृ મરવું.) [સમ.
ચોમાસું=(चातुर्मास) વરસાદની મો-
ચાર=કુમળું ઘાસ (चर् ચરવું.)
પ્રવાહ=વહેવું (वह् વહેવું.)
શાક ભાજી=તરકારી
સ્થળ=જગ્યા (स्था થોભવું.)
નાવ=નાની હોડી. (नौ હોડી)
બનાતી=બનાતની બનાવેલી.
ટોપ=વરસાદમાં માથા ઉપર પહે-
ખેતર=ક્ષેત્ર. [રવાની ઓઢણી.
વરસાદ=મેઘ (वृष् વરસવું.)
ધાન્ય=અનાજ (धन् ઉત્પન્ન કરવું)
ચમત્કાર=નવાઇ. [મવું.
સંતોષ=આનંદ. (तुष् સંતોષ પા-
(૯) આશ્ચર્ય=નવાઇ (चर् જવું.)
અનેક=(અન+એક) વધારે.
પ્રકાર=જાત. [બાદ થવું.)
સમૃદ્ધિ=કીમતી પેદાશ. (ऋध् આ-
ઉત્પન્ન થાય છે=પેદા થાય છે.
પ્રાણીમાત્ર=સઘળાં પ્રાણી.
બુદ્ધિ=મતિ; અક્કલ. (बुध् જાણવું.)
સર્વકાળ=બારેમાસ.

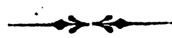
(૧૦) જળમય=પાણીથી ભરપૂર. (મય=વાળુ; જેમકેઃ આનંદ-મય; રસમય.)
કોહી=સડી; બગડી.
દુકાળ=(दुष्काल) અનાજની તં-ગીનો વખત. [જવું.)
નાશ થાત=મરી જાત. (नश् મરી
અનર્થ=(અન+અર્થ) બગાડ.
સ્વાર્થ=(સ્વ+અર્થ) પોતાની મત-લબ. [પાડવા
કાળની વહેંચણ=ઋતુઓના ભાગ

લક્ષમણ.

પેટ ભરવું=ગુજરાન કરવું (भृ ભરવું.)
પાકયું=નીપજયું (पच् રાંધવું.)
મોંઘો=(महार्घ) મોટી કીંમતનો.
રાત દહાડો=નિશદીન; અહોનીશ.
જાડો પાતળો=હલકી જાતના અ-
પૂરા=જોઇતા. [નાજનો.
દુઃખ=વિપત્ત; આપદા.
આંસુ=(अश्रु.) ઓણ=આ વર્ષ.
નિર્વાહ=ગુજરાન. (वह् વહેવું.)
(૧૧) દેવ=ઇશ્વર (दिव् પ્રકાશવું.)
અભાગ્યાં=કમનશીબ (भज् ભજવું.)

કરાર=ચેન.
હઇયા સરસો=છાતીએ દાબીને.
મારૂં—બગડયું છે=મારી તંદુરસ્તી
મજ=મારા. [સારી નથી.
વૈદ્ય=દેશી દાકતર (विद् જાણવું.)
ઓસડ=(औषध) દવા (उष् બાળવું.)
જન્મ સુધી=જીવીશ ત્યાં લગણ.
વિસરીશ=ભૂલીશ (स्मृ યાદ કરવું.)
ધર્માત્મા=(ધર્મ+આત્મા) દયાવાન.
પક્કી=પૂરેપૂરી. [(धृ પકડવું.)
રોગ=વ્યાધી. (रुज् પીડાવું.)
લક્ષણ=નિશાની (लक्ष् જોવું.)
યાદ=યાદી; ટીપ.
(૧૨) હઠીલો=જક્કી; બહોંસીલો.
આગ્રહ=બહોંસ. (आ; ग्रह् લેવું)
બારણે=બહાર.
દયા કરીને=મેહેરબાની કરીને.
ખોટું=દુ:ખ. સામર્થ્ય=જોર.
વત્તું=વધારે. મંદવાડ=બીમારી.
(૧૩) ભૂખ=(बुभुक्षा) ખાવાનીરૂચી
પ્રાર્થના=ભક્તિ (प्र; अर्थ માગવું.)
વિસ્મિત=આશ્ચર્ય. (वि, स्मृ યાદ રાખવું.)
રક્ષણ=બચાવ. (रक्ष् બચાવ કરવો.)

ઓળે=હારમાં. પ્રસન્ન=ખુશી.
(૧૪) દરિદ્રતા=ગરીબાઇ (दरिद्रा નિ-
ઉદાર=મોટા દીલનો. [ર્ધન થવું.)
આચરણ=વર્ત્તણુક. (आ; चर् જવું.)
સાધુ=સદ્ગુણી. (साध् સાધવું.)
વર્ષોવર્ષ=દર વર્ષ.
ભાગ્યવાન=નશીબવંત.
ભૂઇ=જમીન. યોગ્ય=લાયક.
પુત્ર=દીકરો (पू પવિત્ર કરવું.)
સ્તુતિ=પ્રાર્થના (स्तु વખાણ કરવું.)

જમની.

અન્યાય=ખોટું કામ.
ધમકાવી=દમ ભરાવ્યો. કરવું.)
સંભારીને=યાદ કરીને (स्मृ યાદ
ઓઢણું=માથાપર પહેરેલો લુગ-
લોહ્યાં=સાફ કર્યાં. [ડાનો છેડો.
સાકર=(शर्करा.)
ધાલ્યો=મૂકયો.
(૧૫) ચિતારો=ચિત્ર કાઢનાર.
[પ્રકાશવું.)
શું શોભે=કેવું સારૂં લાગે. (शुभ्

નાનો સારંગીવાળો.

સારંગીવાળો=સારંગી વગાડનાર.
નાટક=કોઇ હકીકતનું માણસો મારફત આબેહુબ ચિત્ર ભજી બતાવવાનો ખેલ.
અંક=ભાગ; નાટકમાં એક વખતે કે એક સ્થળે બનતી હકીકત.
પાત્ર=નાટક ભજવી બતાવનારાં [માણસો.
ધનવાન=પૈસાદાર.
ભાણેજ=(भागिनेय)બેનનો છોકરો
બહેનપણી=સહી. ઠેકાણું=સ્થળ.
ઘર=(गृह) રહેઠાણ.
પ્રવેશ=દાખલ થવું તે; દેખાવ. (प्र; विश् દાખલ થવું.)
વેઠ=નકામું વૈતરૂં.
બુદ્ધિમાન=અક્કલવંત. (बुध् જા- [ણવું.
ભાઇ=(भ्रातृ)
આજ=(अद्य.)
ગુરૂજી=શિક્ષક.
શ્લોક=સંસ્કૃત દોહોરો. (श्लु સાં- [ભળવું.)
પ્રાકૃત=સસ્કૃત પરથી બગડીને ઉત્પન્ન થયલી ભાષા (कृ કરવું.)
પ્રાકૃત કરવું=બીજી બોલાતી દેશી ભાષામાં લાવવું.

(૧૬) આરંભ=શરૂઆત (आ; रभ् શરૂ કરવું.)
અવકાશ=ફુરસદ (अव; काश् પ્રકા- [શવું.)
પાધરાજ=તરતજ.
પહોર=(प्रहर) ત્રણ કલાકનો વખત.
ઉદ્યોગ=કામ. (युज् જોડવું.)
પચાવવું=પાચન કરવું (पच रांधवुं)
નવરો=છૂટો; પરવારેલો.
સંધ્યાકાળ=સાંજનો વખત; રાત અને દિવસની સંધિનો વખત. (सम; ध्यै વિચાર કરવો.)
ગવૈયો=ગાયનનો ઉસ્તાદ.(गै ગાવું.)
મારો જીવ ગભરાય=મને ચેન પડે [નહીં.
ક્ષણ=પળ.
સખી=(सखि) બહેનપણી. (सखा [મિત્ર.)
બોલાવણું=નોતરૂં; તેડું.
સંબંધ=સગપણ. (सम; बंध् બાં- [ધવું.)
(૧૭) આંધળા=(अंध.)
અજવાળું=ઉજાશ. (ज्वल् બળવું.)
રીસે ભરાય=ગુસ્સે થાય.
ફોસલાવતાં=સમજાવતાં.
કુચેષ્ટા=ખરાબ મશ્કરી. કાં=કેમ.
આળસુપણું=સુસ્તી; આળસાઇ (आ; लस् ગમત કરવી.)

(૧૮)પ્રકૃતિ=તબીએત.(प्र;कृ કરવું)
શિથિલ=નબળી; મંદ (शी ઉંઘવું.)
કદાચિત=વખતે. વાનાં=વાત.
હું...ખાઉંછું=તેમારૂં પોષણ કરેછે.
આગતાસ્વાગતા=(आगतस्वागत)
પરોણા ચાકરી..
સહાયતા=મદદ.
સિદ્ધ=તૈયાર. (सीध् પૂરૂં કરવું.)
અરસપરસ=માંહોમાંહે.
શેતરંજી=એક જાતનું સુંદર બીછા-
વવાનું લૂગડું (ફા. શશ=છ+
અરસ્પરસ=માંહોમાંહે. [રંગ.)
વિવેક=સારૂં બોલવું, સારી વર્ત્ત-
ણુક વગેરે ગુણ. (विच् વિવેક
(૧૯) વાટ=રાહ. [કરવો.)
મારીજ પૂજા કીધી=મનેજ ઠપકો
ચમકીને=ચોંકીને. [આપ્યો.
સેવા=ચાકરી. (सेव् ચાકરી કરવી.)
ગુંજનમાંથી=ગજવામાંથી.
ઓળ=લીટી.
લાજ=શરમ. (लज् શરમાવું.)
(૨૦) તકીઓ=ઉશીકો (ફા. તકી-
ઓઠીંગણ દેઇને=અઢેલીને. [યહ.)
પ્રસારીને=લાંબા કરીને (प्र; सृ જવું)
ગૃહસ્થાઇ=સારાં કુળનાં માણસને
શોભે એવું (गृह ઘર, स्था રહેવું.)
લક્ષણ=ગુણ; રીતભાત. (लक्ष જોવું)
કશામાં=કંઈ ગણત્રીમાં.
કૃતાર્થ=(કૃત+અર્થ) ખુશી; ઉપકારી.
તમ=તમારા.
સત્કાર=સભ્યતાઇ; માન. (कृ કરવું.)
હું તે શો પદાર્થ=હું તે શા બીસા-
શાણા=ડાહ્યા. [દમાં.
બેન=(भगिनी.) તબક=થાળી.
આડો=ખોટે માર્ગે ચાલનારો.
વાડકીઓ=વાસણ.
(૨૧) મારૂં પૂરૂં થયું નહિ=તેથી હું
ધરાયો નહીં. [બહુ ભાવેછે.
ગળ્યા...ઘણી છે=મીઠી ચીજ મને
અમે શું કરીશું=અમે શું ખાઇશું.
દાંડ=લુચ્ચો. સમ=કસમ.
જાણીને=જાણી જોઇને.
દુષ્ટાઇ=ખરાબ વિચાર. (दुष् બગા-
ડવું.) [થઇ.
ચીકટાઇ=ચીકણી વસ્તુથી ખરાબ
(૨૨) હરિ=ઇશ્વર. (हृ લેવું.)
કોરો=સુકો.
આંખો કાઢી=ગુસ્સે થઇ.

નજર ચૂકાવીને=કોઇ ન જાણે તેમ.

સ્વસ્થપણે=નિરાંતે.

દૈવયોગ=ઇશ્વરી બનાવ. (दिव् પ્રકાશવું; युज् જોડવું.)

કૂખ=(कुक्षि) બાજુ.

વિપત્તિ=આપદા. (वि; पद् જવું.)

એક લગાર રહો=જરાવાર થોભો.

(૨૩) મારૂં મન ખાટું થયું=હું બેચેન થઇછું.

ખૂટશે=ઘટશે.

એને દુખવીશ નહિ=એનો જીવ કચવાવીશ નહિ

સ્નેહી=વહાલો મિત્ર. (स्निह् હેત રાખવું.)

ઊઘરાણું=થોડા થોડા પૈસા એકઠા કરવા તે.

ટીપ=કાગળ પર ભરેલી રકમની નોંધ.

દાંતીઆં કરીને=મોં કરીને; ચાળા પાડીને.

ઠર્યું=નક્કી કર્યું.

(૨૪)ગાનતાન=ગાવું વગાડવું. (गै ગાવું; तन् લંબાવવું.)

ધર્મ=પુન્ય. (धृ પકડવું.)

દોષ=દુર્ગુણ. (दुष् વાંકમાં હોવું.)

તડબૂચ=એકજાતનું ફળ; કલીંગર.

(૨૫) ઝૂટવાને=છીનવી લેવાને.

મટાડું છું=દૂર કરૂં છું.

સહેવાતો=જોઇ શકાતો (सह् ખમવું.)

મેળવું છું=ઓળખાણ કરાવુંછું. (मिल् મળવું.)

(૨૬) ગુલામ=ચાકર.

મૂકવો=છોડવો.

યેહ=એ. લંબી=લાંબી.

લેકિન=પણ. બાત=વાત.

હૈ=છે. થોડેમેં=ટૂંકમાં.

જદસેં=ત્યારથી. બહોત=બહુ.

ઉસકું=એને. લેકર=લઇને.

મારે=માટે.

ફિરતા હું=ફરૂં છું.

ઔર=અને. કિનરી=સારંગી.

બજાકર=વગાડીને.

કસબ=હુન્નર. આગે=આગળ.

ચાકરી કરકે=વગાડીને.

દિખાઉંગા=દેખાડીશ.

ગુના=ભૂલચૂક.

તેવું થવા દે=તવું વગાડ.

બેસૂર=સૂરવિનાનું; મીઠાશ વિનાનું

લગાવે છે=સૂર મેળવે છે.

ઇસ=આ. તન=શરીર.

ધનકી=પૈસાની. કોણુ=શી.

અડાઇ=મોટાઇ.
નયન=આંખ. (नि દોરવવું.)
મટ્ટિ=માટી.　　મિલાઇ=મેળવી.
હાડ=હાડકાં.　　જલે=બળે.
જૈસી=જેવી.
લકડેકી=લાકડાની.
મોલી=ભારી.　　બાલ=વાળ.
પોલી=પૂળી.　　ખાતર=વાસ્તે.
સોયા=સૂતા.　　કહત=કહેછે.
કબીરા=કબીર પંથનો ગુરૂ; એ એક કવિ હતો.
સુનો=સાંભળો (श्रु સાંભળવું.)
મેરે=મારા.　　ભૈયા=ભાઇ.
પિછે=પછી.

૧. આ શરીરરૂપી પૈસાની શી મોટાઇ કરવી, જે આંખે આપણે જોઇએ છીએ તે માટીની બનેલીછે.

મરી ગયા પછી આપણાં હાડકાં લાકડાંની ભારી માફક બળી જાયછે; અને વાળ જેમ ઘાસની પુળી હોય તેમ બળી જાયછે.

૨. આપણે માટે મોટી હવેલીઓ બાંધી, અને મુઆ પછી તો આપણે જંગલમાં સુઇએ છીએ. (આપણને સ્મશાનમાં લઇ જઇને બાળેછે.)

૩. કબીર કવિ કહેછે કે હે મારા ભાઇઓ, તમે સાંભળો કે કે માણસ મરી ગયા પછી તેને મન તો આખી દુનીઆ મરી ગયા જેવું છે.

વિપત્તિ=દુઃખ (पद् જવું.)
(૨૭) અબીતો=હમણાતો.
સારંગી—દેતી હૈ=સા રંગીથી હુ મારા પેટ પુરતું કાઢુંછું.
તબ=ત્યારે.　　[રવી.)
ભગવાન=ઇશ્વર (भज् પ્રાર્થના કરવી.)
માઇ=(मातृ) મા.
મુઝે=મને.　　ચહિયે=જોઇએ.
ખાવંદ=સાહેબ.
અહેશાન=ઉપકાર.
યહાં=આ જગ્યાએ.
મિલકર=મળીને.　　ઉનને=તેણે.
સારે જન્મે=આખી જીંદગીમાં.
ચખી હોગી=ચાખી હશે.

આદત=ટેવ. ઠઠ્ઠા=મશ્કરી.
ફળ=લાભ (फल् ઉત્પન્ન કરવું.)
ગટક કરી ગયો છું=ખાઇ ગયોછું.
મોંમાં નાંખવી=ખાવી.
જાતી બખત=જતી વેળા.
(૨૮)એત્તી=આટલી. ઐસા=એવું.
પગ કળે છે=પગમાં કળતર થાય છે. (कल् જાણવું.)
વીદાઇ=જતી વેળા આપવું તે.
ઇતના=એટલું બોલી=કબૂલાત.
પ્રસન્નતા=ખુશી. [(वस् ઢાંકવું.)
અંગવસ્ત્ર=શરીર ઢાંકવાનું લૂગડું.
ખેદ પામીને=દલગીર થઇને. (खिद् દુઃખી થવું.)
(૨૯) એત્તેમે=આટલી વારમાં.
કુચ=કંઇ.
ફજેતી=ગેર આબરૂ.
કોથળીઓ ચંચુવાળે છે=કોથળીમાં હાથ ઘાલી પૈસા શોધે છે.
જુલમ=ઉપકારનો બોજો.
ઓશીઆળો=પરતંત્ર.
ઇદર=અહીં. અચ્છા=સારૂં.
લગટ=આગ્રહ. મેરેસે=મારાથી-
અલા બલા=દુઃખ; રોગ.

લજવવાનું=શરમાવવાનું (लज्ज् શરમાવું.) [રક્ત.
રસભંગ=રંગમાં ભંગ; મઝામાં હ-
(૩૦) ખરાબી=નુકસાન.
સબકુછ=સઘળું.
તોડ ડારી=ભાંગી નાખી.
ઉનેઇ=તેણેજ.
ઇતનેમેં=એવામાં.
બિદાઇ=જતી વેળા કંઇ પૈસા આ-
પાયા=જડી. [પવા
દિખલાવ=બતાવ.
દિયાસો=આપ્યું તે.
બાવરા=ગભરાયલો.
ગિનેબી=ગણ્યાપણ.
ધરકે=મૂકીને. કયા=શું.
તબ — આઇ=ત્યારે હું એની ઠગાઇ
તર્ફ=બાજુ. [પામી ગયો.
(૩૧) દમડીની બદામ=નજીવી રકમ; એક પાઇ પણ.
ખાવંદન=(ફા) શેઠાણી; બાઇ.
એહસાન=ઉપકાર.
પધર બરસ=પંદર વરસ.
લગ=લગી.
બે દમડી=એક પાઇ.

સાહિત્ય=જોઇતી તૈયારી. (सह; ई
રસેલી=ઢોળ ચડાવેલી. [જવું.)
તેણે હું ચલાવીશ=તેથી મારી
કરકર=કરીને. [ગરજ સરશે
જન્મગાંઠ=વરસગાંઠ.
આભૂષણ=ઘરેણું (भूष् શોભાવવું.)
પ્રયત્ન=મેહનત (यत् કોશીશ ક-
(૩૨)પીછી=પાછી. [રવી.)
જોડે=પાસે. બડે=મોટા.
હમ સરિખો=અમારા જેવા.
કભી=કદાચ.
હવે એટલું=હવે એટલાથી આ-
પણી વાત બંધ કરો.
નાગો=(नग्न) નવસ્ત્રો.
રામરામ=સલામ.
નિશા=ખાતરી. લડકે=છોકરાં.
માર્ગ=ચાલચલણ. (मार्ग् શોધવું.)
(૩૩)નીચ કર્મ=દુષ્ટકામ.(कृ કરવું)
ખેદ=દલગીરી. (खिद् દુ:ખી થવું.)
એકાદું=એકપણ.
ઉત્સાહ=હોંસ. (उद्; सह् ખમવું.)
સલાહ=વિચાર; મત.
કિરપા=મેહેરબાની.
કયોં કે=કેમકે. દુરસ્ત=ઠીક.

સલાબિના=સલાહ વગર.
આપસકી=પોતાની.
કછુ=કંઇ પણ.
બીબીલોક=બાઇસાહેબો.
(૩૪)મેરે તેં=મને. સકુન=શબ્દ.
મુસે=મોંઢામાંથી.
અંધે=આંધળો. દંડીલા=લુચ્ચે.
પરવા=દરકાર. કેસી=કેમ.
છૂપકર=છુપાઇને.
ઔચીતા=ઓચીંતો; એકાએક.
અધર્મ=ખોટું. (धृ પકડવું.)
પૂરા કરવાકા=ભરી આપવાના.
(૩૫) મૂળેજ=પ્રથમથીજ.
દારિદ્રય=ગરીબાઇ (द्ररिद्रा निर्धन
થવું.) [દેવું.
પીડાયલો=દુ:ખી થયલો (पीड् દુ:ખ
સર્વસ્વ=સઘળું.
અન્યાય=ગેરવાજબી.
વાસના=બુદ્ધી; ઇચ્છા.
મિયાલા=સામેલ થાય.
બરકત=આબાદી; લાભ.
કબુ=કોઇ પણ વખત.
મૈયા=મા. જાન=જીવ.
મત= નહિ:

મુજકો—કરના=મને એક સારંગી
તક=સુધી. [અપાવો.
સાધુ=પ્રમાણીક (साध् સાંધવું.)
ખિજમત=ચાકરી.
મેરે—કૈસા=મારા વગર એ જી-
ચટાઇ=સાદડી. [વશે કેમ?
બુદ્દેપનમેં=ઘડપણમાં.
ડાર દઊં=તજી દઊં.
(૩૬) ના કુવત=નબળો; કમજોર.
છીટ=સુગ. આગે=પહેલાં.
ગાવનેવાલા=ગવૈયો.
પોસતા=પોષણ કરૂં.
તરકારી=રાંધેલું શાક.
કલકી=કાલની
ત્રેવડ=ગોઠવણ. (त्री; वृत કરવું.)
ભેગું=સાથે. [રવું.)
સંરક્ષણ=બચાવ. (रक्ष् રક્ષણ ક-
ધર્માત્મા=(ધર્મ+આત્મા) પુન્યવંત.
લાડકવાયાં=લાડકાં (लड् હેત કરવું.)
(૩૭)વિઘ્નકર્ત્તા=નુકસાનકારક (हन्
જોતામાં=ખરીરીતે.[મારીનાખવું.)
પેટના=મારા પોતાના. [છે.
ઉત્તર શો કરેછે=શું જવાબ આપે
સાક્ષી=સાહેદી. (स; आक्ष આંખ.)

બીજબાની=ઉગતણી.
વેદના=દુઃખ. (विद् જાણવું.)
સંગતિ=સોબત.
કાન=(कर्ण.)
કાન ધરે છે=ધ્યાનથી સાંભળેછે.
ભો=બીક. (भी બીહવું.)
કુલક્ષણ=નઠારી વર્ત્તણુક.
વર્ત્તમાન=ખબર.
(૩૮) સમય=વખત.
નિદાન=છેડો; હદ; શરૂઆતમાંજ
કારણ ઉત્પન્ન થવું તે.
પાંશરી=સીધી.
આશ્ચર્ય=નવાઇ જેવું (चर् જવું.)
તિરસ્કાર=તુચ્છકાર. (तिरस् નીચે+
कृ કરવું.) [(ज्ञा જાણવું.)
અનાડી=અજ્ઞાની; બેવકૂફ જેવો
આરડયાં=બૂમ બરાડા માર્યા; મોટે
સાદે બેસૂરૂં ગાયું.
મંડળી=ટોળી.
(૩૯) પ્રત્યક્ષ=દેખીતો. (प्रति+अक्ष्
ગળચી=ગળું. [જોવું.)
પ્રાણપ્રિય=જીવસરખા વહાલા.
તરછોડે છે=ગુસ્સાથી ખસેડી નાં-
ખેછે.

કાબુ કર=તારૂ મોં બતાવ નહીં.
(૪૦)પ્રયોજન=ગરજ;ધારણા;હેતુ.
વત્તા=વધારે. [(युज् જોડવું.)
સંતાપ કરો=દલગીર થાઓ.
આંખો કાઢવી=ડોળા કાઢવા.
નિશ્ચય=ખાતરી (चि એકઠું કરવું.)
ભાષાંતર=(ભાષા+અંતર)તરજુમો
(भाष् બોલવું.)
ખટપટ=ગડબડ ; ભાંજગડ.
મુરબ્બાની–કરી=બરણીમાંનો સ-
ઘળો મુરબ્બો ખાઇ ગયો.
ઠેકાણે આવીશ=ચાલચલણ સુધા-
ઉપદ્રવ=દુઃખ. (द्रु દોડવું.) [રશે.
રહબદલી=કાલાવાલા.
ક્ષમા=માફ (क्षम् ખમવું.)
શબ્દ=જરાપણ વાત.
(૪૧) ઠરાવે છે=સાબીત કરે છે.
સૃષ્ટિ=દુનીઆ. (सृज् પેદા કરવું.)
રત્ન=રત્ન જેવાં સારાં છોકરાં.
દર્શન=મોં જોવું તે; દેખાવ (दृश्
જોવું.)

મેના.

મેના=એક જાતનું મધુર ગાનારૂં
શી=કેવી. [પક્ષી.

પાંજરૂં (पिंजर.)
મોહિત થઇને=લલચાઇને (मुह्
રહી ગઇ=ઉભી રહી. [મૂર્ખ થવું.)
(૪૨) તરસ=(तृषा) શોષ (तृष् ઇ-
સંઘાતે=સાથે. [ચ્છા થવી)
છેડો ઝાલીને=પલ્લો પકડીને.
બોલી=કબુલાત.
ખોળી=શોધી.
જમનીનો—માય નહિ=જમની
ઘણીજ ખુશી થઇ.
બ્રહ્માંડ=(ब्रम्ह+अंड) પૃથ્વી (बृह
[મોટા થવું.)
બિલોરી=કાચનાં.
પ્યાલાં=ચલાણા.
ઇષ્ટમિત્ર=ઘણો વહાલો દોસ્તદાર
(इष् ઇચ્છા કરવી.)
ત્રૈલોક્ય=(त्रिलोक) ત્રણ જગત.
(સ્વર્ગ, મૃત્યુ અને પાતાળ.)
(૪૩)નિર્મળ=(નિઃ+મલ) ચોખ્ખું.
પાંખ=(पक्ष.) [(मल् ધારણ કરવું.)
ફફડાવે=હલાવે.
શબ્દ=સ્વર ; અવાજ. (शब्द् અ-
બસ્ચી=બોકી. [વાજ કરવો.)
અધમુઇ=મુડદાળ (मृ મરવું.)

ટીપ=ગાવાના સાત સૂરમાં સૌથી ઉંચો.
ટીપનો સ્વર લંબાવે=બહુજ ઉંચા અવાજે ગાય. [ખુશી થાય.
મનુષ્યોને—થાય=માણસો ઘણા
ચારચાર ઘડી સુધી=લાંબો વખત.
લત=માયા; લ્હે.
ચિત્રામણ=છબી (चित्र् ચીતરવું.)
આઠે દહાડે= ઘણે દિવસે.
રાગણી=મોટા રાગોના પેટારાગ; મુખ્ય છ રાગ છે, અને તેના દરેકના પેટામાં પાંચ પાંચ રાગણીઓ છે.
વ્યર્થ=(વિ+અર્થ) ફોકટ. (अर्थ માં-
પૂતળી=ઢીંગલી. [ગવું.)
સમૂળગીજ=તદન.
સંધ્યાકાળ=સાંજ.
(૪૪) નરો=તદન.
ઉપવાસ=ભૂખ્યું રહેવું તે (उप;
વેરાઇ=વીખરાઇ. [वस् રહેવું.)
ધબધબાટ=દમનો ધબકારો.
મોં ઉતરી ગયું=ફીકી પડી ગઇ.
અન્ન=અનાજ. (अद् ખાવું.)
નિર્દય=(નિઃ+દય) ઘાતકી. [(दय्. દયા કરવી.
સાવધ=હોંશીઆર.
મોં નીચું ઘાલવું=શરમાવું.
પડોશી=(प्रतिवासी) પાસેના ઘરમાં રહેનાર. [લેવો)
નિસાસા=(निश्वास) હાય. (श्वस् દમ
(૪૫)તેણે–ભરાવી=તે બાપને ભેટી
દોડતીકને=તરત દોડીને. [પડી.
સંઘાથે=સાથે. [છાળી રમવું તે.
પાંચી કુંકા=ઠીકરાં ગોળ ઘશી ઉ-
કૂદડી=બે જણે હાથમાં હાથ ભરાવી ગોળ ચક્કર ફરવાની રમત.
(૪૬) બીડીને=બંધ કરીને.
વેરીને=વીખરાવીને. [મરવું.)
મડદું=(मृतकं) મુવેલું શરીર. (मृ
દશા=સ્થિતિ. [કળવું.)
વ્યાકુળ થઇને=અકળાઇને. (कल्
ભોંય—સમાઉં=મને મોઢું દેખાડવા ગમતું નથી તેથી ક્યારે હું આ દુનિયાથી દૂર થઇ
પરાળ=ભાતનું ઘાસ. [જાઉં.
પ્રાર્થના કરી=કાલાવાલા કર્યા. (प्र; अर्थ માંગવું.)
પશ્ચાતાપ=પસ્તાવો. (पश्चात्; तप् બળવું; દલગીર થવું.)

સ્વતંત્ર થવા ઇચ્છતાં છોકરાં.

સ્વતંત્ર=(સ્વ=પોતાનો; તંત્ર આ-
ધાર) આપ અખત્યાર.
(૪૭) ચમત્કાર=નવાઇનું કામ.
પ્રતિજ્ઞા=સોગંદ (प्रति; ज्ञा જાણવું.)
છૂટી=સ્વતંત્રતા.
મારી પક્ષવાડે થશો=મને આગ્ર-
હથી કહેશો. [કરવું.)
અધિકાર=અખત્યાર (अधि; कृ
પહોર દહાડો ચઢયો=નવ કલાક થયા.
સંભાળતાં=ખરદાસ્ત લેતાં.
જડ=ભારે; સુસ્ત.
(૪૮) શીરામણ=નાસ્તો.
ગંજીફે (ફા.)=પાને.
કોરડો=લૂગડાંનો વણેલો ચાબખો.
સસલો=(शशक.)
પારધી=શીકારી. [(दा આપવું.)
(૪૯) દાવ=રમતનો ફેરો.
દેવું=કરજ.
ઠગવિદ્યા=દગલબાજી; લુચ્ચાઇ.
ચરવડીને=ખીજવાઇને.
શીશુંડો=સીસોટી.
ફફળવું=બબડવું. છડી=લાકડી.

ઢીંગલી=ચીથરાંની પૂતળી.
પછાડી=અફાળી.
(૫૦) રગદોળી=મેલી કરી.
હોઠ=(ओष्ठ.)
રસોડું=રાંધણી [મીઠાઇ.
પકવાન=(पक्व+अन्न) સારું ખાવાનું;
ઉપદ્રવ=ઇજા; રોગ.
ગટ કર્યા=ખાધા. [લેવું.[
આહાર કર્યા=ખાધું. (आ; हृ લઈ
(૫૧)વારતો=અટકાવતો (वृ ઢાંક-
ધણી=પતિ. [વું.)
ઓડકાર=(उद्‌गार) ગળચીરો.
આથે=પડદે.
હોજ (ફા.)=હવાડો.
નાવડું=નાની હોડી.
રીસે ભરાવું=ગુસ્સે થવું.
ધકેલી=હડસેલી. જબર=મજબૂત.
ડોલાવી=આમ તેમ હલાવી.
ઝોક= નમી જવું તે.
વાને વેગે=ઘણીજ ઝડપથી.
વેગ=ઝડપ. ત્રાસ=બીક.
શેકયાં સવર્યાં=શેક પોત કર્યા; ગ-
રમી આપી.
અકરાંતિયું=(अतिक्रांत) ખાઉધરાં.
(क्रम् ચાલવું.)

અમળાવા=ચુંથાવા.
મૂર્છા=બેભાની; ઘેન. (मुर्च्छ् બેભાન થવું.)
કંપ=ધ્રૂજરી. (कंप् ધ્રૂજવું.)
(૫૨) સિદ્ધ=તૈયાર. (सीध् પૂરૂં કરવું.)
ફાકી=ભૂકી.
મીઠી આવળ=સેનામુખી.
ખોટો= ન ગમે એવો.
અજીર્ણ=અહજમી. (अ; जृ જૂનું થવું.)
ગુણકારી=ફાયદાકારક.
આ ક્ષણે=હમણાંજ.
ઝેર સરખી કડવી=ઘણીજ કડવી.
ઝેર=વિષ. વાંકું વસમું=કટાણું.
અધિક=વધારે.
(૫૩)શિક્ષા=સજા.(શિક્ષ્ શીખવું.)
ધાક=બીક.

કાંટાનાં ઝાડ.

ઝાડ=વૃક્ષ.
ગૃહસ્થ=આબરૂદાર માણસ (गृह ઘર; स्था રહેવું)
રમણીય=ખુશકારક.
વૈશાખ (विशाखा)=હિંદુઓનો ૭ મો મહિનો. એ માસમાં તાપ સખ્ત પડે છે.
પદાર્થ=ચીજ. (अर्थ् માગવું.)
વસ્ત્ર=કપડાં. (वस् ઢાંકવું.)
કલ્પના=અટકળ.
ગાડરાં=મેંઢાં બકરાં.
સુસ્વર=સારા અવાજનું ગાયન.
ઉન=(उर्ण.)
સંતાપ=દુઃખ.
મનુષ્ય=માણસ જાત. (मन् વિચારવું.)
મત=વિચાર. (मत् વિચારવું.)
એકમત=એકત્ર.
મૂળ કાઢવું=નાશ કરવો.
ઓઢા=ઊનનું ઢાંકણ.
ભોંય બરાબર કરવું=જડમૂળથી કાઢી નાંખવું
(૫૪) રીસે ભરાવું=ગુસ્સે થવું.
આશ્વિન=આસો મહીનો.
કાતર=(कर्त्तरी.)
દ્વેષ=અદેખાઇ. (द्विष् ધીક્કારવું.)
ખરેખાત=ખચીત.
ચોટ્ટાં=ચોરી કરનારાં (चुर् ચોરી કરવી.)
(૫૫) શૂર=જુસ્સો.
સઘળી=આખી.

પરાક્રમ=ભારે કામ. (परा; क्रम्
રમી રહી=ઘોલાયા કરી. [જવું.)
પરોઢ=સવાર.
પ્રાત:કાળ=સવારનો વખત.
શોભા=રચના. (शुभ् શોભવુ.)
હોંસે=ખુશીથી.
જઇ મળવું=પકડી પાડવું.
હજારો=સહસ્ત્ર. ઉપદ્રવ=ઇજા.
ધૂમ માંડી છે=અતિશય ગડબડ
કરી મૂકી છે.
પચરંગી=ભાતભાતના રંગના.
લૂંટાલૂંટ=ખેંચાખેંચ.
ચકિત થયો=છક થયો (चक् સંતોષ પામવું.)
અનેક પ્રકારે=ઘણી રીતે. [રવો.)
સંરક્ષણ=બચાવ. (रक्ष् બચાવ ક-
બિછાનું=(विस्तरणं.) પાથરણું.
સહિત=સાથે.
પામે છે=ભોગવે છે.
(૫૬) ઓશીઆળો=ઝંખવાણો.
પરોપકાર=(પર + ઉપકાર) પારકાનું ભલું કરવું તે.
કલ્યાણ=ભલું. હો=થાઓ.

દેવજી.

કેડ=(कटि) કમર.
ખભું=(स्कन्ध) ખાંધ.
કામળી=(कम्बल) ધાબળી.
તેની અકલ ચળી હતી=તે ગાંડો
થઇ ગયો હતો.
મૂઠી=(मुष्टि.) બકોર=બૂમરાણ.
અડકાવી=બંધ કરી.
(૫૭) વતન=જાગીર.
વાદ=કજીઓ; મુકદમો.
કર્મ=નશીબ. સ્વસ્થપણે=નિરાંતે.
દશા=હાલત. અપરાધ=ગુન્હો.
(૫૮) ભાન=શુદ્ધિ. [મરવું.)
દીન=ગરીબ; લાચાર. (दी ભૂખે
વાર્યાં=અટકાવ્યાં (वृ ઢાંકવું.)
ભળ્યો=સાથે થયો.
ચેષ્ટા=મશ્કરી. (चेष्ट् ઇચ્છવું.)
આરડવા=મોટેથી બૂમ પાડવા.
સરદારી=ઉપરીપણું.
કલબલાટ=ઘોંઘાટ. (कल् અસ્પષ્ટ
અવાજ કરવો.)
(૫૯)અવગણના=બેદરકારી. (अव;
યોગ્ય=લાયક. [गण् ગણવું.)

દાણા વીણનારી છોકરી.

બાજરિયાં=બાજરીનાં કણુસલાં.
પ્રસન્ન=ખુશી. (प्र; सद् બેસવું.)
લણુનારા= કાપનારા. (लू કાપવું.)
(૬૦) પડયાં આખડયાં=આમ તેમ પડેલાં.
કલ્લા=ખોભા; કણુસલાં.
દૈવ=નશીબ. (दिव् પ્રકાશવું.)
અન્યાય=અપરાધ.
સાહુકાર=(साधुकार) પ્રમાણીક મા- [ણુસ.
ઠર્યાં=સાબિત થયાં.
(૬૧) શ્રમ=મેહનત. (श्रम् થાકી [જવું.)
ચોકી=પોલીસનો મુકામ.
દાદા=બાપના બાપ.
(૬૨) અનર્થ=નુકસાન. (अन; अर्थ् માગવું.)
માતબર=પૈસાદાર.
ન્યાય કરનાર=ન્યાયાધીશ.
(૬૩) વિસામો=(विश्राम) આરામ. (श्रम् થાકી જવું.)
વતીની=બાબદની.
દૈવવાન=નસીબવાળાં.
નિસાસો=નિશ્વાસ.
ચોરી ચઢાવી=ચોરીનું તોહોમત મૂકયું (चुर् ચોરી કરવી.)
(૬૪) કાલાવાલા=આજીજી.
આનંદ પામીને=ખુશી થઇને. (नद् ખુશી થવું.)
પ્રાર્થના=કાલાવાલા. (प्र; अर्थ् મા- [ગવું.
સ્વસ્થ=નિર્ભય. વાહવાહ=શાબાસ.
શાં=કેવાં. ગરજ=જરૂર.
નીકળશે=ગુજરાન થશે.
સહાયતા=મદદ. (૬૫) કોરી=તદન.
આશીર્વાદ=દુવા; આશિષ.
કારભારી=વહીવટદાર. [ખવાને.
નીંદવાને=નકામું ઘાસ કાઢી નાં-
(૬૬) અમારૂં મોટું ભાગ્ય=અમે મોટાં નશીબવંત ગણાઇએ.
સંકોચ=અણગમો (कुच् સંકો- [ચાવું.
સમાધાન=સંતોષ.
ભો=બીક. (भी બીહવું.)
આકૃતિ=ચહેરો; બહારનો દેખાવ. (आ; कृ કરવું.)
સંશય=શક. (शी ઊંઘવું.)
(૬૭) સુધ્ધાં=સહિત.
પાંસરી=બરાબર.
દેશાઇ=જમીનદાર. (देशायी; देश+ आय=પેદાશ.)
મહીનો=માસીક પગાર. [થવું).
દરિદ્રતા=ગરીબાઇ (दरिद्र નિર્ધન

સર્વદા=હમેશાં; કોઇપણ દિવસ.
(૬૮) ધર્મ=દાન; દયાથી આપવું
તે. (धृ ધારણ કરવું.)
નિશ્ચય=ખાતરી.(चि એકઠું કરવું)
દબાવીને=ધમકાવીને.
ઉઘાડું=સ્પષ્ટ. [શકે.
આપણું ચાલે=આપણાથી બની
નમ્રતા=નમનતાઇ. (नम् નમવું)
રીતિ=ધોરણ. સ્વરૂપ=મતલબ.
(૬૯) મારકણો=મસ્તીખોર.
ચોકસ=ખાતરીપૂર્વક.
નિર્વાહ=ગુજરાન. (वह् લઇ જવું.)
વિશ્વાસ=ભરોસો. (वि; श्वस् શ્વાસ
લેવો.)
રાજીપત્ર=ભલામણપત્ર; સર્ટીફી-
કેટ. [દાર.
કોટવાલ (ફા.) (कोट्टपाल)=ફોજ-
વચન=બોલવું તે. (वच् બોલવું.)
પ્રમાણ=ખાતરી (प्र; मा માપવું.)
પરીક્ષા=ખાતરી. (परि; ईक्ष् જોવું.)
વાંદરો=મર્કટ.
ચોકશીદાર=પટેલ.
(૭૦) તમારા પરાક્રમનું=તમારી
જાતી કમાઇનું (परा; क्रम्
ચાલવું.

મણઓ=ભૂખે મરતાં લોકો.
લાંચ=રૂશવત.
અંગૂઠો=(अंगुष्ठ.)
તર્જની=અંગૂઠાની પાસેની આંગળી
ખાતર જમે=(ફા) પૂરી ખાતરી.
સંશય પ્રકૃતિ=વહેમી સ્વભાવ.
કુમાવિસદાર=ચોકશીદાર; મેહેસુલ
ઉઘરાવનાર.
(૭૧) નાહક=નકામી.
નિમિત્ત=તોહોમત.
છળ્યો=છેતર્યો.
ફડફડતો=બડબડતો.
તેનું કહ્યું...નથી=તેના બોલવા-
ની કાંઇ દરકાર રાખતો નથી.
બકેછે=વગર વિચાર્યું બોલેછે.
બાકી=નહીંતો.
એકમનથી=ખરા અંતઃકરણથી.
(૭૨) પ્રસંગ=વખત.(प्र; संज् જો-
જૂઠું=અસત્ય. [ડવું)
(૭૩) ગુણવાન=સદ્ગુણી.
કઠોરતા=નિર્દયતા.
અધિકાર=સત્તા. (अधि; कृ કરવું)
વર્તમાન=ખબર.
તાકીદ=સખત હુકમ.

(૭૪)આકૃતિ=ચેહેરો. (आ; कृ ક-
હલકા=ધીમા. [રવું.)
સત્કાર=આસનાવાસના (सद्; कृ
(૭૫) ખેપ=વખત. [કરવુ.)
માતબર=પૈસાદાર.
વૈતરો=મજૂર.
પાછળથી=થોડોવાર રહીને.[રવી.)
ભજન=પ્રાર્થના. (भज् ભક્તિ ક-
દશાને પામ્યાંછે=હાલતમાં આવી
પડયાંછે.
(૭૬) ભાન થાયછે=યાદ આવેછે.
સાંભરતું=યાદ આવતું. (स्मृ યાદ
કરવું.) [ગરિબાઇ.
દરિદ્રાવસ્થા=(દરિદ્ર + અવસ્થા)
મેડતણી=એક અટક છે.
(૭૭) અપવાદ=બાધ; અટકાવ.
અપવાદ થાય નહીં=પુછ્યું તેનો
ખુલાસો કીધા વગર ચાલે નહીં.
પ્રગટ=ખુલ્લું. (प्र; कट् વરસવું.)
લંબાવીને=વિગતવાર.
પરસ્પર=એકમેકની.
અનુભવ=સુખ; જાતે ભોગવવું તે.
(अनु; भू હોવું.) [રક્ષણ કરવું.)
(૭૮)નિર્દય=(નિઃ+દય)ઘાતકી (दे
દીયર=(देवर) વરનો નાનો ભાઇ.

ખબર=(૫ા) સંભાળ.
અંતકાળ=મરવાનો વખત.
કૃતજ્ઞતા=નિમકહલાલી (कृत કી-
ધેલું, ज्ञा જાણવું.)
યોગ=વખત. (युज् ધ્યાન કરવું.)
ભર્ત્તા=ધણી;પતિ.(भृ પોષણકરવું.)
બારગીર=ઘોડેસ્વાર.
(૭૯) ઠાકોર=રજપૂતને એ નામ
દઇ બોલાવવામાં આવે છે.
શૂરાપણું=બહાદુરી. (शूर् બહાદુ-
રીનાં કામ કરવાં.)
પાયગા=સ્વારની ટુકડી.
છાપો માર્યો=હુમલો કર્યો.
સિફારસ પત્ર=ભલામણનો કાગળ.
રવાનગી=જવું તે.
વૈકુંઠ=(વિષ્ણુનું ધામ.) સ્વર્ગ.
વાસી=રહેવાસી. (वस् રહેવું.)
વૈકુંઠવાસી થયા=મરણ પામ્યા.
વિદ્યાભ્યાસ=(વિદ્યા+અભ્યાસ)
વિદ્યા ભણાવવી તે (विद् જા-
ણવું.) [(प्री ખુશી થવું.)
(૮૦) પ્રીતિ પાત્ર=હેતને લાયક.
ચાળા પાડીશ=ખીજવીશ.
સુખસમાધાન=સુખથી થયલો મ-
નનો ખુલાસો.

તેને હર્ષનો વાયુ થશે=તે ઘણીજ
ખુશી થશે.
ઓડકાર=મોંઢેથી વાયુ કાઢતાં અ-
વાજ કરવો તે (उत्, गृ; ઓકવું.)
નોતરૂં=(निमंत्रण) તેડું.
(૮૧)ભાગ્યોદય=(ભાગ્ય+ઉદય)ન-
શીબનું ઉગવું.
મૂળ=મૂખ્ય કારણ.
ધાર્મિક=ધર્મદાન કરે એવાં.
સર્વદા=હંમેશા.

ગંગા અને જમના.

પ્રાતઃકાળ=સવારનો પહોર.
વસંત ઋતુ=એ ૠતુ માહ માસમાં
બેસે છે, અને ચૈત્રની શરૂઆ-
તમાં પુરી થાય છે. એ વખતે
ઝાડને નવી કુંપળો આવે છે
હાજરી=નાસ્તો.
સુખડી=મીઠાઇ વગેરે કોરૂં ખા-
વાનું. [થવી.)
રૂચિ=ખાવાની ઇચ્છા. (रुच् ઇચ્છા
રૂચી વત્તિ થાય=ભૂખ કકડીને લાગે.
પદાર્થ માત્ર=સઘલી ચીજો
ચઢતા=ઉગતા.
અનુકૂળ થવું=માફક આવવું.
સર્વે ઇંદ્રીઓ=આખા શરિરને.
મંદ=ધીમો.(मद् આળસ કરવી.)
શીતલ=ઠંડો. (शी ઊંઘવું.)
સ્પર્શ=લાગવું તે. (स्पृश् લગાડવું.)
ત્વચા=ચામડી. રસના=જીભ.
ઘ્રાણ=નાક.(घ्रा સુંઘવું.)
કર્ણ=કાન. વિષય=બાબદ.
સાત્વિક=શાંત. [સંભળાયું.
કોઇનાં પગલા વાગ્યાં=કોઇ આવતું
ચકિત=આશ્ચર્ય.(चक् સંતોષ થવું)
લૂખો=ઘી ચોપડયા વગરનો (रुक्ष्
સૂકું થવું.)
(૮૨) દૃષ્ટિ=નજર. (दृश् જોવું.)
સ્તબ્ધ=હાલ્યા ચાલ્યા વિનાની.
સ્નેહાર્દ્ર= (સ્નેહ + આર્દ્ર=ભીંજેલું)
પ્યારવાળા.
મારા ગળામાં ખૂંચતો ગયો=મેં
જેમ તેમ કરી ગળે ઉતાર્યો.
ઝભલું=છોકરાંનું કુરતું.
(૮૩) અંગરખો=(अंगरक्षक) ડગ-
લો. (रक्ष् રક્ષણ કરવું.)
જાડું મોટું=ગમે એવું નજીવું.
આ આવી=હમણાં આવું છું.
વાસના=બુદ્ધિ; અક્કલ.
ધર્મવાસના=ધર્મકરવાની બુદ્ધિ.
અમૃત સરખું ગળ્યું=ઘણું જ મીઠું.
(अ, मृ મરવું.)

(૮૪) નિરોગી=(નિઃ+રોગી) રોગ વિનાની; તંદુરસ્ત.
સળેખમ=નાક ગળે તે રોગ. (रुज् દુઃખ થવું.)
નશિકવા=નીચવવા; નાકમાંથી ચીકણો પદાર્થ કાઢી નાંખવા.
ઉધરસ=(ઉર્ધ્વ+રસ) ખાંસી; રસ ઉપર ચડે તે.
ક્રોધ=ગુસ્સો (क्रुध् ગુસ્સે થવું.)
ઊંદરનાં જેવાં ઉદ્યોગી=ઘણુાંજ મ-
અડવી=ઉઘાડે પગે. [હેનતુ.
પગરખાં=(पादरक्षक) જોડા.
ખર્ચમાં ખૂડયો જશે=બહુ ખર્ચ થશે.
(૮૫) ખુંચશે=ભોંકાશે. [ચીતજ.
ખામુખા=(ફા) (ખાહમખા) ખ-
ચણીઓ=(चलन) સ્ત્રિયોનું પહેરવાનું એક વસ્ત્ર.
મને અભાવ થયોછે=મને તે ગમ-
ખરખરેછે=દુખાય છે. [તો નથી.
(૮૬) થઇ ચુકયા=પૂરા થયા.
ઘોતાળ=ઉદાર. નિમિત્તે=બહાને.
કાંગરા=કાપા. [કરીશ.
કાનમાં કાંકરા ઘાલીશ=તેને શિક્ષા
વિપરીત=ઉંધી; ઉલટી. (वि; परी; ई જવું.

(૮૭) સંતુષ્ટ=સંતોષી. (तुष् સંતોષ થવું.)
ઠેશ=ઠોકર. [ઉતરશે નહીં.
ગળામાંજ ભરાઇ રહેશે=પેટમાં
ફળ=હીક; અતિ દુઃખ.
(૮૮) નિયમ લીધો=નક્કી કર્યું.
(૮૯) આચરશે=કરશે. (आ; चर् ચાલવું.)
દોષ=ઠપકો. (दुष् દોષિત થવું.)
ખિન્ન=દલગીર. (खिद् ખેદ પામવું.)
ખાદી=એક જાતનું જાડું લૂગડું.
કઢંગો ઠાઠ=ઢંગધડાવગરનો ભપકો.
ઉપદેશ=બોધ. (उप; दिश् આપવું)
(૯૦) કુળમણુ=દાસી.
શીતળા દેવી=સૈયડ. સામર્થ્ય=જોર.
વળવાનું=પાસું ફેરવવાનું.
અન્નદાતા=અન્ન આપનાર; પોષણ કરનાર. (दा આપવું.)
(૯૧) કરી=પહેરેલી. [દાબડો.
કંડીયો=વાંસની ચીપનો બનાવેલો
વીજણુા=પંખા. (विज्; વાયુ નાખવો. [કરવો.)
કલ્પના=વિચાર (कल्प् વિચાર
કહેણી=કહેવત. (कथ् કહેવું.)
અણુસારે=ઇશારત.
સન્માન કરીને=આવકાર દઇને,

નાનો જગુ.

(૯૨)મસાણ=(श्मशाण) મુડદાં બાળવાની જગ્યા. શવ=મુડદું; શાન=સુવાની જગ્યા.)
ચોતરો=(चत्वर) છોથી બાંધી લીધેલી બેસવાની જગ્યા.
(૯૩)વિલાપ કરવો=રડવું. (वि; लप् સ્પષ્ટ બોલવું.)
બુદ્ધિએ=વિચારથી. કળમી=ખેડુત.
(૯૪)ઠાઠડી=ખાટલી. કરા=બરફ.
કરૂણારસ=દયા ઉપજાવે એવું. (એથી ઊલટું 'હાસ્યરસ.')
ખળે=બંધ પડે. સરસો=સાથે.
દીન બોલા=દયા ઉપજાવે એવું બોલનાર.
અકસ્માત=એકાએક.
ચરિત્ર=કૃત્ય. સાળવી=વણકર.
નિર્વ્યસની=(નિ:+વ્યસની) કેફી વસ્તુ નહીં પીનારો.
સંસાર કામ=ઘર સંબંધી કામ.
(૯૫)લોક=દુનીઆ.
બુડયો=ભાંગી પડયો.
ઘરાક=(ग्राहक) (ग्रह्) લેવું.[ભાડું.
વ્યાજ=ઉછીનાં લીધેલાં નાણાંનું
તેમને ઉપવાસ પડવા લાગ્યા=તેમને ખાવાનું મળતું નહીં.
દૈવવાન=ભાગ્યવાન.
વાયદો=મુદત. મૂળગી=જરાપણ.
જેની પત્થર...પલળે=જે કઠણ હૈયાનો માણુસ હોય તેને પણ દયા આવે. [કુંહ્યું.
(૯૬) ધરેણે આપું છું=ગીરો મૂ-
વીનવ્યો=સમજાવીને કહ્યું.
શાખ=આબરૂ; પ્રતિષ્ઠા.
ગળી ગઇ=સાંખી ગઇ.
મનિશ=માણુસ. (मनु વિચારવું.)
બુદ્ધિ બતાવી=અક્કલ આપી.
ધોતાળપણુ કરવું=ઉડાઉપણે રહેવુ.
(૯૭)સાવધ કરવુ=ભાન લાવવું.
ચકી=તમ્મર. પ્રેત=મુડદું.
મૂઠી માટી આપવી=દાટવું.
એમના પેટનું ઠેકાણું કરશે=એમનું પોષણુ કરશે.
મુરબ્બી=માયાળુ શેઠ.
દીધેલાં=બાંધ. [બતાવ્યું.
તેમનું લાડ કર્યું=તેમના પર હેત
(૯૮)એની વાતમુકી=એનેપોતાની સાથે લઇ જવાનું માંડી વાળ્યું.
વર્તમાન=સમાચાર. (वृत् વર્તવું.)

(૯૯) ક્લેશ પામ્યા=દલગીર થયા.
અનાથ=(અ+નાથ) ધણી વગરનાં (નાથ્ ધણીપણું કરવું.)
અનુભવું છું=ભોગવું છું.
મને રંડાયાને=મારો ધણી મરી ગયાને. [દહાડા કઢાવે.
એજ પ્રમાણે ચલાવે=આબરૂથી
ઓછું આવવા દેવું=થોડું આપવું; ભૂખે મારવું.
તૃણ=ઘાસ. (तृण् ખાવું.)
(૧૦૦) દૂર કરીને=મારી નજરથી બહાર રાખીને.
પ્રાણ બચાવવો=જીવવું.
ભક્તિ=પ્રીતિ. (भज् ભજવું.)
જન્મભૂમી=જ્યાં જન્મી તે જગ્યા.
જન્મભૂમીની—નથી=તે જગ્યાએથી મને કહીં જવા ગમતું નથી.
અભ્યાસ=ટેવ. [રહેવું.)
સહવાસ=સાથે રહેવું તે (सह; वस्
મને સંકોચ લાગેછે=હું અચકાઇશ.
નકામું=નિરૂદ્યમી
(૧૦૧) મારે પેટનેજ ઠેકાણે=મારા પોતાના દીકરાની જગ્યાએ.
મને પરમેશ્વર—કરશે=હુ મરીજઇશ.
પ્રશ્ન=સવાલ. (पृच्छ् પૂછવું.)

(૧૦૨) ઠેકાણું=પત્તો. અર્ધ=અર્ધી.
પત્ર=કાગળ. [આપવો.
તેનુ સમાધાન કરવુ=તેને દીલાસો
ઉકેલ્યું=ઉખેડયુ. ઉલટભેર=હોંસથી.
પરમ પ્રિય=અતિ વહાલી.
વિરહે=જૂદાઇથી. વાંકું=ઉલટું.
નિવારણ કરવું=દૂર કરવું; ટાળવું.
ખાતર નિશા=પક્કી ખાતરી.
અંતર=તફાવત. [પરદેશ.
(૧૦૩) દેશાંતર=(દેશ+અંતર)
આનાકાની કરી=હા ના કહી.
તત્કાળ=(तत्कालम्) તરતજ.
પ્રિયા=વહાલી સ્ત્રી. [નારીજાતિ.)
(૧૦૪) સાધ્વી=પતિવ્રતા.(સાધુની
ભર્ત્તા=પતિ. (भृ પોષણ કરવું.)
પ્રતિ વર્ષે=દર વરસ.
મુદ્દલ=મૂકેલી રકમ.
સ્તબ્ધતા=સ્થિરતા.
(૧૦૫) તેના સુખનો—થાત=તેના જેવો સુખી માણસ આ દુનીઆમાં બીજો કોઇ ન મળે.
દર્શન કરવું=જોઇને નમવું (दृ
યથાસ્થિત=યોગ્ય. [જોવું.)
નીપજ્યો=નીવડયો.
સ્વસ્થ=નિરાંત.

મુંબઇ; મીસ્ત્રી પ્રીંટીંગ વર્કસ, કાલબાદેવી રોડ.